

MILAN KUNDERA

NESNESITELNÁ LEHKOST BYTÍ

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Zlobil se na sebe a pak ho napadlo, že je to vlastně docela přirozené, že neví, co chce:

Člověk nikdy nemůže vědět, co má chtít, protože žije jen jeden život a nemůže ho nijak porovnávat se svými předchozími životy, ani ho opravit v následujících životech.

Je lepší být s Terezou anebo zůstat sám? Neexistuje žádná možnost ověřit, které rozhodnutí je lepší, protože neexistuje žádné srovnání. Člověk žije všechno hned napoprvé bez přípravy. Jako kdyby herec hrál představení bez jakékoli zkoušky. Ale za co může život stát, je-li první zkouška na život už životem samým? Život se proto vždycky podobá skice. Ale ani skica není přesné slovo, protože skica je vždycky náčrtem něčeho, přípravou na obraz, kdežto skica, již je náš život, je skicou k ničemu, náčrtem obrazu.

Einmal ist keinmal, říká si Tomáš německé úsloví. Co se uděje jen jednou, jako by se nestalo nikdy. Smí-li člověk žít jen jeden život, je to jako by nežil vůbec.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z počáteční části knihy, kdy Tomáš přemýšlí, jestli do svého života pustit Terezu. Dosud byl nevázaný a nikdy se svými milenkami nestrávil celou noc.

V románu vystupuje ústřední dvojice – lékař Tomáš a dívka Tereza. Tomáš je Tereze často nevěrný, ale přesto ji miluje a nechce ji opustit; berou se. Tereza o jeho nevěrách ví, trápí se jimi, ale natolik Tomáše miluje, že mu vždy odpouští. Jednou z Tomášových milenek je malířka Sabina, se kterou se Tereza dokonce spřátelí.

Sabina se rozhodla opustit Čechy a emigrovala do Curychu, kde se seznámila s Francem. Později emigrovala do New Yorku. Tomáš napsal článek, kterým si znepřátelil tehdejší režim. Odmítl podepsat nesouhlas s vlastním textem, a tak musel opustit práci lékaře. Stává se umývačem oken, což ho neuspokojuje a rozhodne se, že emigruje do Švýcarska. Tomáš odjíždí s Terezou a psem Kareninem a brzy je uznávaným lékařem. Tereza se ale cítí v cizí zemi nešťastná, není zde pro ni místo fotografky. Tajně odjede zpátky do Čech i s Kareninem. Tomáš se brzy vrací za ní a společně hledají štěstí v životě na venkově. Zde umírá jejich milovaný pes Karenin na rakovinu. Když jsou oba konečně spokojeni se svými životy, umírají při autonehodě.

- **téma a motiv**

téma: životní rozhodnutí

motivy: láska, skica, zkouška

- **časoprostor**

prostor: Československo a Švýcarsko

čas: 60. léta 20. století

- **kompoziční výstavba**

- kniha je rozdělena do sedmi oddílů

- děj je nejednotný (viz rysy postmoderny), dějové linie jsou propojené vystupujícími postavami a stejnými motivy

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, postmoderní román

- **vypravěč**

er-forma

- **postavy**

Tomáš – vynikající lékař, který neuváženě vydal provokující článek; nevěrník odlišující sex od lásky; hluboce miluje Terezu a obětuje jí kariéru

Tereza – velmi citlivá žena, trpí nevěrami svého manžela, ale zároveň se snaží jeho jednání pochopit. Jedinkrát je Tomášovi nevěrná, aby se ujistila, že lze oddělit fyzickou a psychickou lásku – touto zkouškou nesmírně trpí.

Sabina – malířka, Tomášova milenka, má vztah s Francem, kterého později opouští, když se na ni příliš upne. Je nevyrovnaná, nikdy nenachází cíl, ale zároveň nemá ráda jistotu. Stále hledá smysl života.

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vypravěče

Tomášův vnitřní monolog: Člověk nikdy nemůže vědět...

- **typy promluv**

neznačená přímá řeč – monolog

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

citát

„Člověk nikdy nemůže vědět, co má chtít, protože žije jen jeden život a nemůže ho nijak porovnávat se svými předchozími životy, ani ho opravit v následujících životech.“, Smí-li člověk žít jen jeden život, je to jako by nežil vůbec.

řečnická otázka

Je lepší být s Terezou anebo zůstat sám?, Ale za co může život stát, je-li první zkouška na život už životem samým?

německé přísloví

Einmal ist keinmal. (= Co se uděje jen jednou, jako by se nestalo nikdy.)

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přirovnání

Člověk žije všechno hned napoprvé bez přípravy. Jako kdyby herec hrál představení bez jakékoli zkoušky.

metafora

Život se proto vždycky podobá skice.

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

tvorba ve 2. polovině 20. a na počátku 21. století

Milan Kundera

* 1. 4. 1929, Brno

básník, dramatik, prozaik, esejista, překladatel

- jeden z nejznámějších a nejprekládanějších českých autorů
- syn Ludvíka Kundery, hudebníka a rektora JAMU
- jako malý hrál na klavír a studoval hudební kompozici
- maturoval na brněnském gymnáziu
- studoval FF UK – literární vědu a estetiku – dva semestry
- přestoupil na FAMU – filmová režie a scenáristika
- po VŠ učil na FAMU světovou literaturu (asistent, odborný asistent, docent)
- r. 1948 vstoupil do komunistické strany, po dvou letech byl vyloučen (poté znovu přijat a znovu vyloučen)
- po roce 1970 nesměl publikovat, svá díla vydával u Škvoreckých v Sixty-Eight Publishers
- od roku 1975 žije a píše ve Francii, píše česky a francouzsky, přednáší na fr. univerzitách
- r. 1979 zbaven československého občanství, r. 1981 získal francouzské občanství
- svá díla napsaná francouzsky odmítá svěřit překladatelům, ale sám je nepřekládá
- Čechy navštěvuje málokdy, odmítá publicitu
- r. 2005 mu prezident Václav Havel udělil Medaili za zásluhy I. stupně
- držitel ceny Ministerstva kultury ČR za celoživotní dílo (2006)

nejprve psal poezii: *Člověk zahrada širá*, *Poslední máj* (o Juliu Fučíkovi), *Monology*

60. léta – dramatická tvorba: *Majitelé klíčů*, *Ptákovina* (groteskně absurdní hra)

povídky: *Směšné lásky* – výběr z *Prvního*, *Druhého* a *Třetího sešitu směšných lásek*

Žert – román, hlavní hrdina zaslal své dívce pohlednici s politickou narážkou, kvůli tomuto žertu se změnil celý jeho život

Život je jinde – román, mladý básník se stává komunistou

Valčík na rozloučenou – román s detektivní zápletkou

Kniha smíchu a zapomnění – první román psaný ve Francii, 7 samostatných příběhů

Nesmrtelnost – postmoderní román

Pomalost, *Totožnost*, *Nevědění* – romány psané francouzsky

Zrazené testamenty, *Opona* – soubory esejů

- častý je motiv nevydařené hry, která se člověku vymkla
- zobrazuje lidskou nicotnost, povrchnost, melancholii povah
- ironický odstup od vlastních postav

- **literární / obecně kulturní kontext**

současná česká próza

romány *Nesmrtelnost* a *Nesnesitelná lehkost bytí* jsou řazeny k postmoderně

postmodernismus, postmoderna – evropský myšlenkový směr

nejedná se o umělecký směr – neměl daná pravidla

- poslední třetina 20. století

- postmodernismus dokazuje současný paradoxní stav – čím dokonalejší je vědecké poznání, tím více se vzdaluje od člověka, a tím větší je propast mezi člověkem a vědou

- uplatňuje se dvojúrovňovost estetického vnímání díla: kniha by měla oslovit běžného i náročného čtenáře

- knihám konkuruje televize, kino, internet – kniha musí zaujmout jinak než dřív

- spojování odlišných stylových prvků a postupů, míšení žánrů (román je zároveň detektivka, historický román, traktát a filozofické dílo)
- autor ustupuje do pozadí, čtenář musí při četbě spolupracovat
- častý sklon k mystifikaci – napodobování děl časově starších
- časté parodie, černý humor
- využití prvků již napsané literatury – přejímání postav
- postmoderní dílo vždy umožňuje více interpretací
- čím vyspělejší čtenář, tím víc informací načerpá z textu

současná česká próza:

Vladimír Páral (* 1932, Praha)

- autor období 60.–80. let, po roce 1989 méně výrazný
- chemický inženýr, pracovně spojen se severními Čechami (Ústí nad Labem – zdroj inspirace), v chemickém průmyslu pracoval 13 let
- žije v Praze a Mariánských Lázních

Černá pentalogie – volný cyklus 5 novel a románů ze 60. let

Veletrh splněných přání, Soukromá vichřice, Katapult, Milenci a vrazi, Profesionální žena

Bílá pentalogie – dosud napsána jen 4 díla

Mladý muž a bílá velryba, Radost až do rána, Generální zázrak, Muka obraznosti

80. léta – romány s prvky sci-fi

Pokusení A–ZZ, Romeo a Julie 2300, Válka s mnohozvířetem

90. léta – pokles kvality, otevřená sexualita (na hranici pornografie)

Dekameron 200 aneb Lásky v Praze, Playgirls, Profesionální muž

Bohumil Hrabal (1914–1997)

- vystřídal mnoho zaměstnání: písař, úředník, skladník, traťový dělník, výpravčí, pojišťovák, obchodní cestující, balič papíru

- od r. 1963 spisovatelem z povolání

- zemřel nešťastnou náhodou (vypadnul z okna nemocničního pokoje při krmení holubů)

- „pábení“ – zvláštní druh vyprávění, autentické hovory lidí

pábitel – vše koná zamilovaně, touží po poznání, je posedlý vyprávěním, určitou činnost dělá se vší vervou

- mnohé knihy vyšly nejprve v exilových nakladatelstvích, poté je Hrabal přepracovával

Perlička na dně – soubor povídek, *Pábitelé*

Taneční hodiny pro starší a pokročilé – celý text je jedna dlouhá věta, ovlivněn moderní prózou

Ostře sledované vlaky – děj na konci 2. sv. války, hl. hrdina Miloš Hrma

70. léta – vrcholné období

tzv. nymburská trilogie = *Městečko u vody* = *Městečko, kde se zastavil čas*:

Postřižiny, Krasosmutnění, Harlekýnovy milióny

- spojující postavou je strýc Pepin, který přijel na 14 dní a zůstal několik let

- vypravěčkou je Hrabalova maminka – paní sládková

Obsluhoval jsem anglického krále – hl. hrdina Jan Dítě je malého věku, vnucuje se do vyšších vrstev

Slavnosti sněženek – soubor povídek o obyvatelích chatové oblasti Kersko

Příliš hlučná samota – monolog baliče sběrového papíru Haňti, vzděláván proti své vůli

Josef Škvorecký (1924–2012)

- prozaik, esejista, překladatel, nakladatel

* Náchod, totálně nasazen v náchodské továrně a Novém Městě nad Metují

- působil ve studentské jazzové kapele

- krátce studoval lékařskou fakultu UK, poté FF UK obor filozofie – angličtina

- r. 1958 se oženil se spisovatelkou Zdenou Salivarovou

- od r. 1963 spisovatelem z povolání

- r. 1969 odjel přednášet do USA a rozhodl se zůstal v exilu – stal se profesorem v Torontu (Kanada)
- zakladatel exilového nakladatelství 68 Publishers (Toronto)
- roku 1978 zbaven československého občanství
- začínal civilistickou poezií a povídkami

Zbabělci – první román s postavou Dannym Smiřickým (autorovo alter-ego)

další díly pentalogie s Dannym:

Tankový prapor, Prima sezóna, Mirákl, Příběh inženýra lidských duší

detektivní prózy – vystupuje poručík Borůvka

Smutek poručíka Borůvky, Konec poručíka Borůvky, Návrat Borůvky, Hříchy pro pátera Knoxe

poezie:

Nezoufejl!, Dívka z Chicaga, Blues libeňského plynojemu

Postmoderna:

Umberto Eco (1932–2016)

- Ital, spisovatel, novinář, teoretik umění, nejvýraznější představitel postmoderny

Jméno růže – čítankový příklad postmoderního románu

- dobrodružný příběh s detektivní zápletkou, obsahuje mystifikaci, složitou symboliku, erotiku, děj je umístěn do středověku

- text má dvě roviny – děj a filozofující pásma

- promyšlená kompozice

Vladimir Nabokov (1899–1989)

- ruský emigrant, žil v USA

Lolita – studie muže, který sexuálně žije s nezletilou dívkou

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí, úvahový

- **vysvětlení názvu díla:**

Nesnesitelná lehkost bytí – román je vystavěn na protikladech (např. dobro X zlo, kýč X umění, lehkost X tíha)

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Hledání smyslu života je stále aktuální. Neaktuální je režim, který hrdinům komplikoval život.

- **pravděpodobný adresát:**

Člověk hledající smysl života. Čtenář, který je schopný vnímat filozofickou rovinu románu.

- **určení smyslu díla:**

V románu se objevují filozofické pasáže inspirované Parmenidovým výkladem lehkosti a tíhy a Nietzscheovou ideou věčného návratu. Příběh nutí čtenáře k zamyšlení nad lehkostí/tíhou vlastního života.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Román patří do vrcholného období autorovy tvorby, vznikl již ve Francii. Byl oceněn Státní cenou za literaturu. Poprvé vyšel ve Francii roku 1984, poté v 68 Publishers roku 1985.

- **tematicky podobné dílo:**

M. Kundera – *Nesmrtelnost*: hledání smyslu života

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Film z roku 1988 režírovaný Philipem Kaufmanem – Kundera ho odsoudil, adaptace se mu nelíbila. Film sleduje hlavní dějovou linii, nikoli filozofickou hloubku díla.